

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2025.24.5.11-18>

Vizuálny grafický záznam emocionálneho percipovania situácií

Visual Graphic Record of Emotional Perception of Situations

Patricia Biarincová

Abstract

In the present contribution, we document the emotional perception and experience of life situations captured through graphic records created within activities aimed at supporting individuals using action art and action-based approaches, in connection with the thesis Breakthrough in the context of supporting an adult through art. In the article, we describe specific lived situations along with the related emotional perception and artistic representation. The activity was carried out with students of the Department of Art Education in Ružomberok.

Keywords: Visual record. Perception. Action art. Author's display. Visual language.

Úvod

V rámci riešenia projektu *KEGA 001/KU-2023 Stelesnená skúsenosť s využitím art action II. – proti stagnácii v dospelosti a seniorskom veku* sme sa zaoberali tézou *Zlom v kontexte podpory dospelého jedinca cez umenie* (ďalej len *Zlom*). Podpora človeka cez umenie, môže byť uskutočňovaná aj cez akčné umenie, ktoré umožňuje pomocou autorských prístupov umelecké vyjadrenie, zobrazovanie a vizuálnu komunikáciu (Kováčová, 2021; Biarincová, 2023). Výtvarná tvorba prostredníctvom stratégií akčného umenia je schopná podporiť úsilie o dosiahnutie trvalo udržateľného stavu v skupinách dospelých jedincov, vytvára tiež jedinečný priestor pre tvorivosť a hľadanie stálosti v zlomových situáciách v živote. Každá zlomová situácia je prežívaná/precitovaná individuálne a subjektívne zo strany prežívajúceho človeka, preto aj emocionálne prežívanie aktéra/človeka nemôžeme unifikovať. Počas životnej cesty sa človek dostáva do kontaktu s rôznymi zlomovými situáciami, ktoré môžu byť aktérom rôznorodo percipované. Na základe vyššie uvedeného akčné umenie je možné považovať za stratégiu naplňajúcu katarznú, ale aj purifikačnú funkciu (Kováčová, 2024). Akčné umenie, umožňuje pomocou

autorských prístupov umelecké sebvýjadrenie (Valachová, 2024), zobrazovanie a v neposlednom rade vizuálnu komunikáciu, komunikáciu uskutočňovanú prostredníctvom vizuálnych obrazov (Bergerová, 2024), ktoré umožňujú vizualizovať osobné prežívanie, skúsenosti, názory či emócie alebo situácie (Biarincová, 2024). Počas akčnej činnosti môže byť akčná tvorba orientovaná na aj na emocionálnosť, spracovanie akýchkoľvek emócií, napríklad v kontexte rôznych životných zlomových situácií.

Emocionalita, emócie

V spojitosti s prežívaním zlomových situácií v živote sa objavujú rôzne emócie, ktoré jedinec percipuje a precituje rôznymi spôsobmi v kontexte charakteru a individuality osobnosti. Za osobitú dimenziu temperamentu osobnosti môžeme považovať emocionalitu alebo emotivitu, ktorá je charakterizovaná ako citlivosť voči situáciám, ktoré vzbudzujú emócie. Emocionalita určuje predovšetkým prežívanie emócií, ako citlivosť, hĺbka prežívania, dĺžka prežívania emócií v čase a ich doznievanie, frekvenciu, stálosť a primeranosť emocionálnych reakcií v danej situácii. Určuje tiež vonkajšie prejavy emócií, ich silu výrazu (Nakonečný, 2009). Emócie sú akousi syntézou stavu vzrušenia a kognitívnej interpretácie situácie. Sú to veľmi komplexné javy ktorých charakteristickou črtou je veľká citlivosť a premenlivosť (Stuchlíková, 2002).

Dôležitou dimenziou emotionality sú nálady, rôzne dlho trvajúce emocionálne stavy, ktoré na rozdiel od väčšiny emócií nemusia mať výraznejší charakter. Významný vplyv na jedinca majú nálady, emočné stavy, vytvárajúce akési zážitkové pozadie aktuálnych dojmov, respektíve akési naladenie osobnosti (Nakonečný, 2009).

Základnou charakteristikou všetkých živých bytostí (od živočíchov až po človeka) je ich zacielenosť na dosahovanie pozitívnych životných pozícií zlepšujúcich situáciu a naopak vyhýbanie sa situáciám, ktoré pozíciu bytosti zhoršujú (Schneider, May, 2005).

Experimentovanie s tézou *Zlom*, tvorba vizuálneho grafického záznamu z emocionálneho percipovania situácií – metodológia

Zlomové situácie v živote človeka vytvárajú rôzne emócie, stavy s ktorými sa jedinec vyrovnáva veľmi subjektívnym spôsobom. Výtvarné umenie, respektíve akčné umenie¹ umožňuje na základe vizuálnej komunikácie (Bergerová, 2024), tvorivosti a tvorivých činností (Štěpánková, 2024)

¹ Intermediálne umenie založené na udalosti, ktorá je úzko prepojená s fyzickým gestom umelca. Podstatou akčného umenia je živý proces, ktorý je spojený s vnímaním, emóciami, imagináciou a myslením (Štofko, 2007, s. 15).

a katarznej funkcie umenia pomôcť prekonať zlomové situácie (Kováčová, Benčíč, 2024). Proces verbálnej a vizuálnej komunikácie a vizualizácie emócií prostredníctvom výtvarného jazyka uľahčuje prekonanie/prežitie negatívnych zážitkov a emócií.

Verbálny a vizuálny jazyk používame v procese komunikácie (Valachová, Repiská, Weissová, 2024). Oba jazyky majú svoje špecifické funkcie zobrazovania, vyjadrovania sa. Tak ako znaky/písmená abecedy vytvárajú slová, tak i vizuálne formy výtvarného jazyka je možné spájať a vytvárať z nich konkrétne vzťahy a asociácie na ploche a v priestore. Vizuálne obrazy sú výsledkom vzájomného pôsobenia medzi bodmi, líniami a plochou. Spájaním základných zložiek vizuálneho jazyka vytvárame gramatiku vizuálnych foriem. Skladaním/komponovaním základných stavebných prvkov a základných vyjadrovacích prvkov – bodov, línií, škvŕn, tvarov, farby, štruktúry, hmoty a priestoru vzniká kompozícia, v ktorej figurujú kvalitatívne a kvantitatívne vzťahy (Šupšáková, 2015). V kontexte skúmania emocionálneho percipovania situácií v spojení s tézou *Zlom*, sme sa sústredili na percipovanie zlomových situácií v živote osobnosti a na priestor pre hľadanie stálosti v zlomových situáciách v živote.

V rámci experimentovania, kvalitatívneho skúmania zlomových situácií v živote sme oslovili konkrétnych študentov z Katedry výtvarnej výchovy v Ružomberku, aby vizualizovali verbálne a graficky rôzne situácie, emócie, nálady a pocity, ktoré zažili počas siedmich dní (jednalo sa o dni nasledujúce po sebe v jednom týždni). Študenti v rámci výtvarných vizuálnych aktivít vytvorili záznam z osobného prežívania počas týždňa v kontexte problematiky tézy *Zlom*. Znázornili/zobrazili prežívané emócie a nálady prostredníctvom emocionálnych vizuálnych záznamov (na siedmich hárkoch papiera) pomocou médií papier, kresba a maľba (obr. č. 1 – 7). Vizuálne zobrazenie doplnili textom, ktorý nám umožnil hlbšie ponorenie do problematiky prežívania. V krátkych reflexívnych výpovediach (denníkov z jedného týždňa), popísali čo prežili počas siedmich dní.

Obr. č. 1 – 4: Vizuálny zápis emócií: Mojich 7 dní. Študentka Katedry výtvarnej výchovy, 3. roč. (Pozri ďalej – ukážka z výberu z reflexívnych odpovedí študentky č. 1.)

Obr. č. 5 – 7: Vizuálny zápis emócií: Mojich 7 dní. Študentka Katedry výtvarnej výchovy, 3. roč. (Pozri ďalej – ukážka z výberu z reflexívnych odpovedí študentky č. 1.)

Z pozorovaní a analýzy z vytvorených vizuálnych záznamov: Pri analýze záznamov sme sa zamerali na hĺbkovú kvalitatívnu analýzu na základe skúmania znakov, symbolov a vizuálnych kódov. Pri vytvorených vizuálnych záznamoch médium papier sme analyzovali vybrané signifikantné znaky ako tvar, línia, intenzita farieb, tón/sýtosť farieb, intenzita gestického zápisu či typológia zaznamenaných tvarov. Pri komparácii záznamov médium papier sme sa zamerali prioritne na autenticitu a originalitu vzniknutého gestického záznamu. Pri celkovej analýze vzniknutých artefaktov sme sa orientovali na konkrétne znaky/kritériá. Pre posúdenie jednotlivých kritérií sme vytvorili nasledujúcu tabuľku.

Tabuľka č. 1: kritéria/znaky pre analýzu artefaktov/vizuálnych záznamov

Konkrétne znaky/kritériá vo vizuálnych záznamoch	vyjadrenie výrazu/gestické vyjadrenie
	farebnosť
	intenzita použitých farieb
	intencionalita
	najčastejšie a najzriedkavejšie použité lineárne tvary, typy tvarov v záznamoch – vizuálny jazyk
	autenticita, originalita vizuálneho záznamu

Zdroj. vlastné spracovanie

Kritérium vyjadrenie výrazu, gestické vyjadrenie: takmer v každom vzniknutom vizuálnom zápise sa zreteľne prejavil individuálny spôsob percipovania emócií a následný autentický výrazný gestický záznam kresbou, maľbou.

Kritérium farebnosť: vo všetkých vizuálnych zápisoch, ktoré vznikli formou kresby, maľby sa výrazne prejavil individuálny výber farieb – intenzita, tonalita farieb, subjektívne spektrum farebných odtieňov. Použité farby v grafickom zápise naznačili expresívne a symbolické zobrazovanie. V spektre použitých farieb sa vyskytujú vo väčšom zastúpení studené farby, ktoré symbolizujú negatívne emócie a nálady. Teplé farby sú v menšom zastúpení. Z farieb vyskytujúcich sa na vizuálnych záznamoch sa často objavovali nasledujúce farby: modrá, fialová, čierna, sivá, zelená, v menšom zastúpení hnedá. Z teplých farieb: žltá, červená, oranžová, ružová. Biela farba sa vyskytovala v malom množstve.

Kritérium intenzita použitých farieb: bolo významne zastúpené v kontexte záznamov médiami papier, kde intenzita použitých farieb bola v rozmedzí od veľmi výraznej až po jemnú/nevýraznú farebnosť v súvislosti so záznamom pocitov a emócií.

Kritérium intencionalita: vo všetkých vizuálnych zápisoch, ktoré vznikli formou kresby, maľby študentky vytvorili vizuálne autentické záznamy grafického charakteru, ktoré niesli znaky ponorenia sa do problematiky v určitej intenzite a hĺbke, na čo poukazovali aj vzniknuté vizuálne výstupy.

Kritérium najčastejšie a zriedkavejšie použité lineárne zaznamenané tvary – vizuálny jazyk: v spektre použitých grafických tvarov/záznamov sa najčastejšie objavuje rovná a zvlnená línia, prerušovaná línia, línie jemné, línie tenké, línie s jemnou intenzitou, línie hrubé s výraznou intenzitou, zdanlivo chaotické línie s ambíciou vyjadrenia pohybu. V rámci spektra vizuálneho jazyka sa veľmi často objavuje škvrna. Ďalším výtvarným zobrazovacím prostriedkom v menšom zastúpení bol bod, zhuk bodov. O konkrétnych geometrických tvaroch môžeme hovoriť v náznakoch – objavuje sa kruh, elipsa, náznaky špirály. Zaznamenali sme prevažne rôzne asymetrické geometrické tvary a nedefinované typy tvarov blízke ku geometrickým.

Kritérium autenticita, originalita záznamu: každom vzniknutom vizuálnom zápise sa zreteľne prejavil individuálny/jedinečný spôsob výtvarného percipovania, vnímania a vizualizácie emócií do grafickej podoby.

Pri uvádzaných aktivitách zohrávala dôležitú úlohu intenzita ponorenia sa do vlastného vnútra, percipovania vlastných emócií, vnímania v interakcii medzi telom – gestickým pohybom – zápisom v konkrétnom médiu. Študenti spracovali záznamy tradičnými a aj netradičnými/atypickými vizuálnymi formami a výtvarného jazyka, ktoré signalizovali ich subjektívne reflektovanie problematiky tézy *Zlom* a následne ich autorské prístupy a spôsoby práce, výber materiálu, či vizuálne zobrazenie.

Osobné reflexívne výpovede študentiek: Verbálna interpretácia zaznamenaná textovou formou nám naznačila pohľady a spôsoby osobného jedinečného percipovania problematiky v kontexte prežívania. Študentky mali niekoľkými slovami charakterizovať emócie, vnemy a pocity počas siedmich dní.

Ukážka z výberu z reflexívnych odpovedí študentiek *Mojich sedem dní*:

Študentka č. 1

Pondelok: Postupne prišiel oblak starostí. Ťažkosti sa sústrediť – hmla – stále však presvitá svetlo.

Utorok: Zmes všetkých emócií od pokojného a šťastného dňa až k stresu a nepokoju.

Streda: Ponurá tma, iba záblesky svetla. Ponorená do činnosti – flow.

Štvrtok: Stres – odovzdanie bakalárskej práce. Napokon pokoj z vykonanej práce – konečne oddych.

Piatok: Melancholická nálada. Beh – endorfíny. Stretnutia s priateľmi.

Sobota: Pokojný deň v prírode. Oddych a samota.

Nedeľa: Prvý slnečný deň, šťastie, láska, pozitívne emócie.

Študentka č. 2

Pondelok: Neschopnosť, hnev, úzkosť, nervozita, upokojenie, výdych.

Utorok: Nervozita, radosť, upokojenie, jemný stres, naplnenie cieľa, viac menej spokojnosť.

Streda: Výbuch emócií, stres, stres, STRES, nervozita, nenaplnenie cieľa, motivácia k zmene.

Štvrtok: Mierny stres, vyvetranie mysle, radosť, ukludnenie, mierny hnev

Piatok: Tornádo emócií, stres hnev, strach, úzkosť, radosť, vyvetranie, láska.

Sobota: Klud, vyvetranie mysle, radosť, odpočinok, oddych, upokojenie.

Nedeľa: Chaos, stres, úzkosť, strach.

Sumarizácia zistení – analýza z experimentovania

Nami skúmaná problematika témy bola dizajnovaná spôsobom kvalitatívneho uchopenia. V rámci tézy *Zlom* – akčné umenie vyplynuli možnosti, ako pracovať s týmto okruhom problematiky. Študentky pracovali s médium papier, vytvorili vizuálne záznamy v kontexte prežívaných emócií počas jedného týždňa – *Mojich sedem dní*. Zobrazili svoje osobné emocionálne prežívanie, ktoré „zapísali” formou záznamov na základe experimentovania s vizuálnymi médiami: papier – kresba/maľba. Významnú úlohu pri tvorbe vizualizácií zohrávala intenzita prežitých udalostí a citová zainteresovanosť interpretovaná do vizuálnej podoby.

Z experimentovania s vizuálnym záznamom a z reflexívnych výpovedí sme dospeli k následným konštatovaniam:

- U študentiek bol jednoznačne indikovaný individuálny spôsob percipovania a následného špecifického uchopenia témy.
- Z reflexívnych výpovedí sme získali hlbšie informácie o osobnom percipovaní udalostí a situácií, ktoré prežili študentky počas celého týždňa.
- Vzhľadom k technike prevedenia výtvarných produktov formou vizuálnych záznamov môžeme ďalej konštatovať, že vytvorené artefakty nesú pečať autorského prevedenia v kontexte témy/stvárania, odrážajú individuálne percipovanie a následnú interpretáciu do výtvarnej a aj verbálnej – textovej podoby.
- Pocity a emócie, ktoré študentky prežívali počas týždňa vykazujú znaky skôr negatívnych pocitov, respektíve v prevažnej miere počas skúmaného týždňa prevláda negatívne percipovanie, nepokoj, stres, napätie. Pozitívne naladenie sa vyskytuje v menšej miere.
- V kontexte skúmanej tézy *Zlom* sa môžeme domnievať, že počas týždňa prežili študenti niekoľko menších/väčších osobných zlomových situácií.

Záver

Z nášho pohľadu považujeme techniku vizuálneho grafického/gestického záznamu za formu akčného umenia. V tejto aktivite sa spájajú tvorivé činnosti, ktoré evokujú jednak expresívne prístupy, gestické prístupy ale aj aktívne manipulovanie a laborovanie s tézou *Zlom* v kontexte transformácie do produktov/artefaktov.

Dizajn modelovej aktivity – vizualizácie zlomových situácií počas jedného týždňa vytvoril priestor pre expresivitu, pre emocionálne prežívanie rôznych situácií, pre katarziu v kontexte autorského/výtvarného autentického vizuálneho vyjadrenia sa a vytvárania originálnych produktov/artefaktov. Študentmi realizovaná forma vizuálneho experimentovania im umožnila sebaujavenie (Štepánková, 2022) a vizualizovanie emočného prežívania interpretovaného subjektívnym pohľadom či spôsobom. Ponúkla možnosti sebareflexie a zamyslenia sa nad prežitým, priniesla osobitné individuálne pohľady na prežité udalosti, situácie a emócie.

Bibliografia

- Bergerová, X. (2024). Aesthesis a iné súvislosti v médiu maľby. In: *QUAERE 2024: Recenzovaný zborník príspevků interdisciplinární mezinárodní vědecké konference doktorandů a odborných asistentů*. Hradec Králové: Magnanimitas, roč. 14, s. 474-479. ISBN 978-80-87952-40-5.
- Bergerová, X. (2024). Významy, podoby a dôvody v tvorbe vybraných osobností vizuálneho umenia na Slovensku a v Česku. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU, roč. 23, č. 4, s.17-24. ISSN 1336-2232. <https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.4.17-24>
- Biarincová, P. (2024). Interpretácia výtvarného diela prostredníctvom média telo. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU, roč. 23, č. 4, s. 34-42. ISSN 1336-2232. <https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.4.34-42>
- Biarincová, P. (2023). *Vybrané state z výtvarnej edukácie I*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU. ISBN 978-80-561-1032-4.
- Kováčová, B. (2024). Ex abrupto: Zlom v živote človeka v akčnom umení. In: *Disputationes Scientifical Universitatis Catholicae in Ružomberok*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU, roč. 24, č. 2, 27-34. <https://doi.org/10.54937/dspt.2024.24.2.27-34>
- Kováčová, B. (2021). Sprítomnenie akčného umenia v priestore akcie. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU, roč. 20, č. 4, s. 72-77. ISSN 1336-2232.

- Kováčová, B.; Benčíč, S. (2024). *Specifics of working with seniors in the space of action art*. In: *MMK 2024: Medzinárodná Masarykova konferencia pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky: Recenzovaný sborník příspěvků mezinárodní vědecké konference*. Hradec Králové: Magnanimitas, roč. 15, s. 518-525. ISBN 978-80-87952-41-2.
- Nakonečný, M. (2009). *Psychologie osobnosti*. Praha: Akadémia. ISBN 978-80-200-1680-5.
- Schneider, K. J.; May, R. (2005). *Psychológia existencie. Integratívna a klinická perspektíva*. Bratislava: Ikar. ISBN 80-5511-052-2.
- Stuchlíková, I. (2002). *Základy psychológie emócií*. Bratislava: Portál. ISBN 80-7178-553-9.
- Štěpánková, K. (2024). Kulturní rozdíly a jejich vliv na pojetí tvořivosti u studentů výtvarného oboru: Výzkumná studie založená na umění. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*. Ružomberok: VERBUM – vydavatel'stvo KU, roč. 23, č. 4, s. 168-177. ISSN 1336-2232.
<https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.4.168-177>
- Štěpánková, K. (2022). The Importance of Self-Experience in Art for Future Generalist Teachers. In: *Tercio Creciente*, (extra6), pp. 75-90.
<https://doi.org/10.17561 rtc.extra6.7008>
- Šupšáková, B. (2015). *Vizuálna gramotnosť*. Brno: Tribun. ISBN 978-80-263-0934-5.
- Štofko, M. (2007). *Od abstrakcie po živé umenie*. Bratislava: Slovart. ISBN 978-80-8085-108-8.
- Valachová, D.; Repiská, M.; Weissová, D. (2024). *Self-image(s) as a part of the visual representation of life*. In: *Studia scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*. Ružomberok: VERBUM – vydavatel'stvo KU, roč. 23, č. 2, s. 45-54. ISSN 1336-2232.
<https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.2.45-54>
- Valachová, D. (2024). Mesto ako miesto zlomu v akčnej tvorbe mladých dospelých. In: *CREA-AE 2024*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, s. 251-256. ISBN 978-80-223-5915-3 (online).

Text vznikol v rámci riešenia projektu KEGA 001/KU-2023 Stelesnená skúsenosť s využitím art action II. – proti stagnácii v dospelosti a seniorskom veku.

PaedDr. Mgr. art. Patricia Biarincová, PhD.

Katedra výtvarnej výchovy

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

patricia.biarincova@ku.sk